

УДК 343.9

О.Б. Сахарова,кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу ДНДІ МВС України, м. Київ,

ORCID ID 0000-0002-9759-5324

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

У статті визначаються основні прояви тіньової економіки як загрози національній, зокрема економічній, безпеці України. Наголошується, що рівень тіньової економіки належить до основних критеріїв, які знаходяться в основі системи показників економічної безпеки країни. У статті доводиться, що всі процеси, які відбуваються в суспільстві, всі сторони суспільного життя: економіка, політика, державне управління, соціальна та духовна сфери, міжнародні відносини та зовнішня діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання, – потерпають від негативного впливу тіньової економіки.

Ключові слова: тіньова економіка, національна безпека, економічна безпека, криміналізація економіки, “зрощування” бізнесу з владою, рейдерство, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, корупція, непродуктивний відтік капіталу, конкурентоспроможність.

В статье определяются основные проявления теневой экономики как угрозы национальной, в том числе экономической, безопасности Украины. В частности, отмечается, что уровень теневой экономики относится к основным критериям, которые находятся в основе системы показателей экономической безопасности страны. В статье доказывается, что все процессы, происходящие в обществе, все стороны общественной жизни: экономика, политика, государственное управление, социальная и духовная сферы, международные отношения и внешняя деятельность отечественных субъектов хозяйствования, – страдают от негативного влияния теневой экономики.

Ключевые слова: теневая экономика, национальная безопасность, экономическая безопасность, криминализация экономики, “сращивание” бизнеса с властью, рейдерство, легализация (отмывание) доходов, полученных преступным путем, коррупция, непродуктивный отток капитала, конкурентоспособность.

Тіньовий сектор економіки – це сфера, де економічна діяльність здійснюється поза законом. Паралельне функціонування двох секторів – легального та тіньового – унеможливує стабільний розвиток економіки та взагалі суспільства. Особливо актуально це для України, існування якої як незалежної держави залежить саме від стану економіки.

На сучасному етапі розвитку України тінізація вітчизняної економіки набуває особливої актуальності, оскільки є суттєвою загрозою національній безпеці країни в економічній сфері, стримує соціально-економічний розвиток країни та нерідко поєднана із загальною криміналізацією суспільства. Зокрема, згідно з розділом 3 Стратегії національної безпеки України однією із актуальних загроз національній безпеці України визнано високий рівень “тінізації” та криміналізації національної економіки, а також кримінально-кланову систему розподілу суспільних ресурсів [9]. У результаті в п. 4.9. зазначеної Стратегії національної безпеки України одним із заходів забезпечення економічної безпеки визначено системну протидію “тінізації” економіки [9].

До цього слід додати, що в Давосі на початку січня 2017 р. Всесвітнім економічним форумом (The Global Risks Report 2017. The World Economic Forum 2017) основними глобальними ризиками майбутнього десятиріччя були визнані поширення тіньової економіки поряд із макроекономічною розбалансованістю, обмеженістю ресурсів, організованою злочинністю та корупцією [16].

Крім того, відповідно до статті 7 Закону України від 19.06.2003 № 964-IV “Про основи національної безпеки України” “тінізацію” національної економіки визнано однією з основних загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві в економічній сфері [11]. Зокрема, тіньова економіка є безпосередньою загрозою економічній безпеці України, яка є одним з елементів національної безпеки.

Економічна безпека пов’язана з усіма іншими елементами національної безпеки, які постійно впливають один на одного. У свою чергу, рівень тінізації економіки (тіньової економіки) має тісну залежність із соціально-економічним розвитком держави, гарантуванням національної, економічної безпеки [10, с. 110].

Теоретико-методологічні аспекти проблеми детінізації економіки в контексті економічної безпеки досліджували як зарубіжні вчені: П. Гутманн, Є. Фейг, Д. Блейдс, Я. Арвай, Б. Даллаго, С. Глінкіна, Т.І. Корягіна, Є.А. Олейникова, В.К. Сенчагова, так і вітчизняні науковці: О.М. Бандурка, З.С. Варналій, В.М. Геєць, В.О. Гончарова, В.Г. Задорожний, П.О. Іващенко, С.В. Тютюнникова, В.І. Кириленко, Т.Т. Ковальчук, І.І. Мазур, В.І. Мунтіян, В.М. Попович, Є.Л. Стрельцов тощо.

Рівень тіньової економіки належить до основних критеріїв, які знаходяться в основі системи показників економічної безпеки країни. Цей чинник впливає і зумовлює всі інші критерії економічної безпеки, тому доцільним є визначення основних проявів тіньової економіки як загрози національній, зокрема економічній, безпеці України.

1. Тіньова економіка порушує економічну та політичну стабільність у країні, що, як наслідок, погіршує вирішення ключових загальнодержавних макроекономічних завдань у стратегічному вимірі, негативно впливає на всі соціально-економічні процеси та довгостроковий соціально-економічний розвиток країни. Це відбувається внаслідок недоотримання державою податків із тіньового бізнесу, який ухиляється від їх сплати, та виникнення дефіциту податкових надходжень та дефіциту державного бюджету, в результаті чого знижується обсяг вкладених коштів у національні та галузеві як довгострокові, так і короткострокові програми соціально-економічного розвитку. У свою чергу, втрата державою податкових надходжень та зменшення внаслідок цього наповненості бюджету вважається головним фактором, який знижує економічну безпеку країни.

Тінізація економіки, глибина її зв’язків зі звичайною економікою зумовлюють макроекономічні диспропорції та структурні деформації соціально-економічного розвитку і зниження ефективності національної економічної політики загалом [13, с. 29]. Сьогодні без урахування тіньової економіки неможливо здійснювати прогнозування макроекономічної ситуації в країні.

Тіньова економіка впливає на точність офіційних даних економічної статистики, спотворює уявлення про реальну продуктивність економіки України, ускладнює розробку адекватних державних стратегій або програм розвитку економіки тощо [12, с. 32].

Як зазначають у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України, однією з основних загроз, яку представляє тіньова економіка для економічної системи, є спотворення законів та інструментів ринку, що призводить до неефективності механізмів стимулювання економіки, стримуючи економічний розвиток країни [15]. Унаслідок подальшого поширення тіньових економічних відносин у країні знижується, в цілому, ефективність державної системи управління економікою.

2. Тіньова економіка призводить до формування в державі тіньової влади політико-економічної еліти (іншими словами, до формування корпоративно-кланових

владних структур), передусім її кримінально-олігархічної складової, яка приймає “рішення в галузі економічної політики... під впливом особистих (кланових) інтересів, що у більшості випадків ідуть урозріз із державними інтересами”, це підриває економічну безпеку України [12, с. 33]. У результаті на території України під дією тіншової влади, яка контролює тіншовий бізнес, виникли такі явища, які мають назву “держава в державі”, “захоплення держави”, які впливають на тіншовий сектор, що конкурує з легальним сектором економіки та витісняє його з найбільш прибуткових та зарегламентованих державою сфер господарювання.

При цьому існування тіншової економіки призводить до часткового усунення держави від стратегічного управління економічною сферою, що змушує бізнес “зрошуватися” з владою [5, с. 78]. Процес “зрошування” бізнесу з владою характеризується тим, що одночасно відбуваються два корупційно ризиковані соціально-економічні процеси, які суперечать один одному: представники бізнесу на вищих щаблях державної влади та управління, отримуючи політичну підтримку, з метою збереження усталених схем тіншових економічних операцій та лобіювання власних бізнес-інтересів установлюють тіншовий контроль за прийняттям необхідних рішень на користь власного бізнесу, у тому числі прийняттям відповідних нормативно-правових актів з метою спрощення та “здешевлення” ведення бізнесу, отримання необґрунтованих податкових пільг чи інших преференцій, а також представники державних органів влади та управління набувають важелів тіншового контролю над низкою бізнесових структур. Тобто представники тіншового бізнесу та пов’язані з тіншовими економічними процесами корумповані представники державної влади та управління використовують тіншовий інструментарій з метою отримання вигод та незаконних прибутків від функціонування тіншової економіки.

У результаті формування та функціонування в державі корпоративно-кланових владних структур здійснюється “відмивання” грошей шляхом вкладання їх в офіційну економіку. Так, найбільші за обсягами іноземні інвестиції – це переважно вітчизняні гроші, повернені з-за кордону, які отримані в тіншовому бізнесі та капіталізовані в офіційній економіці під виглядом іноземних інвестицій [14, с. 81].

Процеси тіншової економіки безпосередньо пов’язані з виведенням валюти в офшорні зони, з бенефіціарним володінням фінансовими капіталами великими українськими бізнесменами, деперсоніфікацією вкладень інвестиційних коштів в активи українських підприємств.

3. Завдяки існуванню тіншової економіки у країні здійснюються такі небезпечні соціально-економічні явища, як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, непродуктивний відтік (виведення) капіталу за кордон при наявності в легальній економіці потреби в інвестиційних ресурсах. Рівень внутрішньої інвестиційної активності знижується через неможливість відкритого витрачання тіншовими господарюючими структурами прихованих від оподаткування доходів, у результаті чого відбувається їх відтік за кордон. Ці явища забезпечують подальше функціонування та розширення масштабів розповсюдження тіншових економічних відносин у країні.

Непродуктивний відтік капіталів – це операції, здійснення яких має протиправний характер або є неефективним для країни, до яких належать операції з метою оптимізації умов інвестування, ухилення від оподаткування, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, тощо [7, с. 8].

На думку фахівців, останніми роками понад 50 % українського товарного експорту було вивезено через третіх осіб, а загальний обсяг експорту за непрямыми контрактами становив 260 млрд грн, які фактично було незаконно вивезено з України [6, с. 22].

4. Тінізація економіки безпосередньо пов’язана з криміналізацією в економіці та суспільстві та зі стрімким поширенням корупції. Ці деструктивні прояви взаємозумовлюють один одного та формують певну систему причинно-наслідкових зв’язків

щодо тінізації економіки. Ці зв'язки зазначених деструктивних проявів у суспільстві суттєво підвищують загрозу національній безпеці. Рівень криміналізації суспільства та економіки через існування та поширення тінювих економічних процесів у країні зростає через збільшення кількості економічних, майнових злочинів та проникнення капіталів кримінального походження в легальну економіку.

Виразним виявом тінювої економіки є корупція – одна з найбільших економічних небезпек в Україні. Тінізація економіки породжує корупцію, а корупція водночас породжує тінізацію економіки, адже остання фактично є основою корупції [5, с. 79–80]. Корупція є одним із інститутів тінювої економіки. По суті, корупція стимулює розвиток тінювих відносин у країні.

5. Тінізація економіки призводить до звуження можливостей суб'єктів господарювання щодо захисту їхніх прав приватної власності [7, с. 4] та до руйнування механізмів ринкової конкуренції, в результаті чого господарюючі суб'єкти, які працюють у легальній економіці, знаходяться в невідповідному конкурентному становищі. В Україні відсутні належний захист інтересів бізнесу та цивілізований лобізм.

Відсутність належного захисту прав приватної власності, багаточисельні рейдерські захоплення підприємств призводять до відсутності у суб'єктів підприємництва стимулів до інвестування, відтоку капіталу за кордон, орієнтування бізнесу на галузі зі швидким оборотом капіталу та відсутності інновацій у легальних товаровиробників. Усе це знижує інвестиційні можливості економіки та конкурентоспроможність вітчизняної продукції, а основний капітал суб'єктів господарювання старішає. У суб'єктів господарювання знижується зацікавленість у створенні та розвитку власного бізнесу, в результаті чого підприємці переміщуються в тінювий сектор економіки; відбувається зниження доходів державного бюджету, зростання його дефіциту та державного боргу; зайняття внутрішнього ринку продукцією іноземних виробників.

За результатами 2016 р. за показником Індексу прав власності у світовому рейтингу Україна опустилася на 115 місце з 128 (у 2015 році Україна займала 109 місце з 129) [3]. При цьому в регіональному рейтингу Україна зайняла передостаннє 19-е місце в Східній Європі і Центральній Азії, випередивши лише Молдову [3]. Дослідження показує, що провідні країни у сфері захисту прав власності мають дохід на душу населення у 21 разів більше, ніж ті, у яких захист прав власності знаходиться на низькому рівні.

Отже, посилення тінювого сектора економіки робить участь господарюючих суб'єктів у легальному секторі економіки малоприбутковою справою [12, с. 35], що призводить до подальшого зниження інвестиційної привабливості України, зростання рівня безробіття в легальному секторі економіки.

Останнім часом відбувається приголомшене зростання кримінальних загроз для українського бізнесу: набули широкого розповсюдження злочини, вчинені щодо суб'єктів підприємницької діяльності, рейдерські захоплення бізнесу. Рейдерство стало специфічною формою прояву тінювої економіки та набирає статусу загрози національній безпеці України.

Згідно з дослідженням індексу конкурентоспроможності Міжнародної організації “Всесвітній економічний форум”, у 2016 р. Україна увійшла до двадцятки країн світу, в яких організована злочинність заважає розвитку бізнесу. Зокрема, в рейтингу впливу організованої злочинності на розвиток бізнесу Україна посіла 123 місце з 138 можливих [13, с. 118].

Рейдерство як економічне явище може бути своєрідним індикатором рівня тінювої економіки у країні, а відтак – й економічної та взагалі національної безпеки держави.

6. Існування тінювої економіки призводить до зростання соціальної диференціації (розшарування) суспільства, що, у свою чергу, є причиною зниження обсягу споживання населенням, зростання криміналізації економіки, що знову посилює процеси тінізації економіки. При цьому внаслідок зростання соціальної диференціації

суспільства та подальшої тінізації економіки значним чином знижується рівень життя населення та рівень соціального захисту громадян державою, зростає соціальна напруга, а країну можуть очікувати соціальні потрясіння.

7. Як слушно зазначає З. С. Варналій, поширення тіньової економіки призводить до різкого зниження ефективності державної грошово-кредитної, соціальної, фінансової політики, утруднення, а подекуди – й неможливості регулювання економіки ринковими методами, із застосуванням інструментів грошово-кредитної та податкової політики [7, с. 3]. Це призводить до поширення застосування владою адміністративних методів регулювання економіки, у тому числі валютного курсу, через значний обсяг оборотів грошової маси у зв'язку з її обслуговуванням тіньового сектору економіки, до поширення тіньової зайнятості, збільшення фактів ухилення суб'єктів підприємництва від сплати податків, зростання диференціації доходів населення, а отже – до поглиблення корупції, гальмування економічного розвитку у країні, втрати державою інвестиційного потенціалу.

8. Існування тіньової економіки призводить до зниження цін на продукцію підприємств легального сектору економіки, в результаті чого відбувається відсутність інноваційної діяльності та зниження інвестицій в основний капітал цих підприємств. Як наслідок, знижуються обсяги виробництва легальних підприємств та конкурентоспроможність виробленої ними продукції, зростають витрати в собівартості готової продукції, руйнується науково-технічний потенціал країни, відмирають галузі, що виробляли кінцевий продукт, у тому числі такі галузі, як машинобудування, металургія та хімічна промисловість, пришвидшується розвиток сировинних галузей із незначною часткою доданої вартості, орієнтованих на експортні ринки, знижуються доходи державного бюджету, зростає його дефіцит та державний борг, внутрішній ринок починає залежати від імпорту, відбувається деіндустріалізація економіки, знижується технологічний рівень вітчизняної економіки, таким чином підприємці переміщуються в тіньовий сектор економіки.

Крім того, в результаті зниження цін на продукцію підприємств легального сектору економіки відбувається захоплення внутрішнього ринку кінцевої продукції підприємствами тіньового сектору економіки. Іншими словами, легальні вітчизняні виробники втрачають не лише зовнішній ринок кінцевої продукції, а й – внутрішній.

9. Тінізація господарсько-фінансової діяльності також зумовлює зміну структури грошових коштів на користь готівки. Незважаючи на широке використання для обслуговування тіньового сектора економіки України безготівкових розрахунків, готівкові гроші виконують у тіньовій економіці дуже важливу функцію, і попит на них пов'язаний з обсягами тіньового сектора. Готівка виходить із банківського обороту і не використовується для цілей кредитування. Слабкий кредитний потенціал комерційних банків, у свою чергу, призводить до зниження інвестицій та зменшення темпів зростання валового внутрішнього продукту у довгостроковому періоді. Розширення готівки поглинає ВВП офіційної економіки, так би мовити, транспортує його в тіньову економіку.

Доходи тіньової економіки приховуються від оподаткування і лавиною поповнюють гроші поза банками. Це пов'язано з тим, що при проведенні тіньових операцій переважно використовуються готівкові гроші.

На користь тверджень про зростання масштабів тіньової економіки в Україні також свідчать офіційні дані про те, що на початок квітня 2018 р. порівняно з минулим роком в Україні рекордно збільшилась кількість готівки в обігу поза банками – до 331,618 млрд грн, що продовжує сприяти поширенню тіньових економічних операцій у країні [8].

10. Як слушно наголошує З.С. Варналій, високий рівень тінізації економіки вкрай негативно впливає на імідж країни, її конкурентоспроможність та виробничий потенціал, ефективність структурних та інституційних реформ [7, с. 7; 4, с. 46], стримує надходження в країну іноземних інвестицій.

Так, у 2017 р. в щорічному рейтингу глобальної конкурентоспроможності GCI Global Competitiveness Index у порівнянні з 2016 р. Україна хоча й піднялась на чотири позиції, проте все одно зайняла 81-е місце з 137 можливих [2]. При цьому сусідами України по рейтингу стали Бразилія та Бутан [2].

Отже, всі процеси, що відбуваються в суспільстві, всі сторони суспільного життя: економіка, політика, державне управління, соціальна та духовна сфери, міжнародні відносини та зовнішня діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання потерпають від негативного впливу тіньової економіки. Усе це свідчить про необхідність здійснення детінізації економіки.

На погляд деяких вчених, неефективність практичних дій державної влади в напрямі детінізації економіки зумовлена нерозумінням або ігноруванням факторів впливу тіньової економіки та її елементів (корупції, хабарництва тощо) на економічну безпеку України [12, с. 33].

Таким чином, основною загрозою національної, зокрема економічної, безпеки України є тіньова економіка. Високий рівень тінізації економіки негативно впливає на імідж держави, її конкурентоспроможність, інтерес потенційних стратегічних інвесторів, призводить до зростання рівня криміналізації суспільства і економіки шляхом збільшення кількості вчинених економічних злочинів та проникнення в економіку капіталу кримінального походження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борщук Є., Ліпенцев А., Заверуха М. Теоретико-прикладні основи детінізації економіки України. Ефективність державного управління: зб. наук. праць. 2015. Вип. 43. С. 29–35.
2. Україна опинилася на “дні” світового рейтингу економічної свободи. URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/ukraina-okazalas-na-dne-mirovogo-reytinga-ekonomicheskoy-svobody-1059786.html> (дата звернення: 17.04.2018).
3. Индекс прав власності. URL: <http://www.ueff.org/content/%D1%96%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2-%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96> (дата звернення: 16.04.2018).
4. Варналій З.С. Теоретичні засади детінізації економіки України. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2014. № 1. С. 46–53.
5. Тіньова економіка в Україні: стан, тенденції, шляхи подолання: аналіт. огляд / упоряд.: С.С. Чернявський, В.А. Некрасов, А.В. Титко та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 152 с.
6. Звернення О.В. Петришина до учасників конференції / Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії: матеріали міжвідомчої наук.-практ. конф. (Київ, 23 черв. 2017 р.) / редкол.: В.В. Чернеї, С.С. Чернявський, В.І. Шакун та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 21–22.
7. Варналій З.С. Детінізація економіки як чинник забезпечення національної безпеки України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2009. № 1. С. 1–18.
8. В Украине рекордно увеличилось количество наличных. URL: <https://news.finance.ua/ru/news/-/426158/v-ukraine-rekordno-uvlechilos-koличestvo-nalichnyh> (дата звернення: 17.04.2018).
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України”: Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. Офіц. вісн. України. 2015. № 43. Ст. 14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/paran9#n9> (дата звернення: 16.04.2018).
10. Вишневська О.М., Синякова А.В. Тінізація і гарантування економічної безпеки держави. Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. 2016. Вип. 13. С. 110–112.
11. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/964-15> (дата звернення: 17.04.2018).
12. Пилитченко О.О. Вплив тіньової економіки на економічну безпеку України. Стратегічні пріоритети. 2015. № 4 (37). С. 32–36.
13. Рябцев Г. Зовнішні і внутрішні ризики розвитку національної економіки у коротко- й середньостроковому періодах. Виклики і ризики розгортання кризових процесів в Україні та напрями економічної політики їх запобігання: аналіт. видання / Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова; наук. ред. В. Юрчишин. Київ: Заповіт, 2017. С. 110–118.
14. Мазур І.І. Детінізація економіки як пріоритет економічної безпеки України. Стратегічні пріоритети. 2008. № 3(8). С. 76–83.
15. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні за 9 місяців 2017 року: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (дата звернення: 16.04.2018).

16. Global Risks Report 2011. Sixth Edition. An initiative of the Risk Response Network / World Economic Forum. URL: <http://reports.weforum.org/wp-content/blogs.dir/1/mp/uploads/pages/files/global-risks-2011.pdf> (дата звернення: 17.04.2018).

REFERENCES

1. *Borshchuk, Y., Lipantsev, A., Zaverukha, M.*, 2015, “Theoretical and Applied Fundamentals of the Shadowization of the Ukrainian Economy”, Effectiveness of Public Administration: coll. of abstracts, Issue 43, 29–35.
2. Ukraine Was on the “Bottom” of the World Ranking of Economic Freedom. URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/ukraina-okazalas-na-dne-mirovogo-reytinga-ekonomicheskoy-svobody-1059786.html> (application date: 17.04.2018).
3. Index of Property Rights. URL: <http://www.ueff.org/content/%D1%96%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2-%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96> (application date: 16.04.2018).
4. *Varnaliy, Z.S.*, 2014, “Theoretical Principles of Shadow Economy of Ukraine”, Gerald of Vinnytsia Polytechnic Institute 1, 46–53.
5. Shadow Economy in Ukraine: State, Tendencies, Ways of Overcoming: analit. review / compilers: S.S. Cherniavsky, V.A. Nekrasov, A.V. Tytko and others, Kyiv, 2017. 152 p.
6. Address of O. Petryshyn to the Conference Participants / Shadow Economy: World Tendencies and Ukrainian Realities: materials of interdepartmental scient.-pract. conf. (Kyiv, June 23, 2017) / editorial board: V.V. Cherniy, S.S. Cherniavsky, 2017, 21–22.
7. *Varnaliy, Z.S.*, 2009, “Detonation of the Economy as a Factor in Ensuring the National Security of Ukraine”, Scientific Herald of Lviv State University of Internal Affairs 1, 1–18.
8. In Ukraine, the Record Amount of Cash Increased. URL: <https://news.finance.ua/ru/news/-/426158/v-ukraine-rekordno-uvlichilos-kolichestvo-nalichnyh> (application date: 17.04.2018).
9. “About the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 6, 2015 “About the Strategy of National Security of Ukraine”: Decree of the President of Ukraine dated 26.05.2015 №287/2015. *Official Herald of Ukraine*, 2015, No 43, Art. 14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/paran9#n9> (application date: 16.04.2018).
10. *Vyshnevskaya, O.M., Syniakova, A.V.*, 2016, “Shadowing and Guaranteeing of the Economic Security of the State”, Bulletin of the Mykolayiv National University named after V.O. Sukhomlinsky 13, 110–112.
11. “About the Fundamentals of National Security of Ukraine”: Bill of Ukraine dated 19.06.2003 No 964-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/964-15> (application date: 17.04.2018).
12. *Pylypchenko, O.O.*, 2015, “About the Fundamentals of National Security of Ukraine” 4 (37), Strategic Priorities, 32–36.
13. *Riabtsev, G.*, 2017, “External and Internal Risks of the Development of the National Economy during the Short and Medium Term. Challenges and Risks of Deployment of Crisis Processes in Ukraine and Directions of Economic Policy of their Prevention”: analit. edition / Ukrainian Center for Economic and Political Studies named after Alexander Razumkov; scient. edit. V. Yurchyshyn, Kyiv: Testament, 110–118.
14. *Mazur, I.I.*, 2008, “Deconstruction of the Economy as a Priority of Economic Security of Ukraine”, Strategic Priorities 3 (8), 76–83.
15. “General Tendencies of the Shadow Economy in Ukraine for 9 Months of 2017”: Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (application date: 16.04.2018).
16. Global Risks Report 2011. Sixth Edition. An initiative of the Risk Response Network / World Economic Forum. URL: <http://reports.weforum.org/wp-content/blogs.dir/1/mp/uploads/pages/files/global-risks-2011.pdf> (application date: 16.04.2018).

UDC 343.9

O.B. Saharova,

Candidate of Law, Senior Researcher, Chief of the Department
of the Laboratory of the State Research Institute of Ukraine, Kyiv,
ORCID ID 0000-0002-9759-5324

**SHADOW ECONOMY AS A THREAT TO NATIONAL SECURITY
OF UKRAINE**

Paper emphasizes that the shadowing of the domestic economy becomes especially urgent, as it is a significant threat to the national security of the country in the economic

sphere, constrains the socio-economic development of the country and is often combined with the general criminalization of society. Therefore paper substantiates the expediency of considering the main manifestations of the shadow economy as a threat to the national security of Ukraine in order to counteract effectively it.

In particular, it turns out that the level of the shadow economy refers to the main criteria that underlie the system of indicators of national and economic security of the country. This conclusion is based on the evidence that the shadow economy violates economic and political stability in the country, leads to the formation of a shadow power in the state of the political and economic elite, is directly related to the criminalization of the economy and society and the rapid spread of corruption, leads to a reduction of opportunities business entities to protect their private property rights, to the destruction of the mechanisms of market competition, to the growth of social differentiation (stratification) of society, to a sharp decline

It is emphasized that due to the existence of the shadow economy, such dangerous social and economic phenomena as legalization (laundering) of the proceeds from crime, unproductive outflow (withdrawal) of capital abroad, in the presence of the need for investment resources in the legal economy, are carried out in the country. It has been determined that the shadowing of economic and financial activity also causes a change in the structure of cash in favor of cash.

The scientific views on the generation of corruption in the economy by shadow economy are supported, and corruption, in turn, is the shadowing of the economy. It is established that corruption is one of the institutions of the shadow economy.

Paper also focuses on the fact that the high level of economic shadowing has a very negative effect on the image of the country, its competitiveness and production potential, the effectiveness of structural and institutional reforms, and constrains the inflow of foreign investment into the country.

It is substantiated that all the processes taking place in a society, all aspects of social life – economy, politics, state administration, social and spiritual spheres, international relations and external activities of domestic business entities suffer from the negative influence of the shadow economy. As a result, paper concludes on the expediency of making the economy shrugged off on the basis of taking into account the factors of influence of the shadow economy and its elements (corruption, bribery, etc.) on the economic security of Ukraine.

Keywords: shadow economy, national security, economic security, criminalization of the economy, “merging” of business with the government, raiding, legalization (laundering) of criminally obtained income, corruption, unproductive capital outflow, competitiveness.

Отримано 20.04.2018